Ο Πλανήτης των Φτωχών από Mike Davis

Το παρακάτω αποτελεί συνέντευξη του Mike Davis, ο οποίος έγραψε το βιβλίο "Ο πλανήτης των φτωχών". Τη συνέντευξη έδωσε στην εφημερίδα Socialist Worker (http://www.socialistworker.org/).

Για πρώτη φορά στην ιστορία, μια πλειοψηφία του παγκόσμιου πληθυσμού θα ζήσει σύντομα στις πόλεις. Αλλά μεγάλα τμήματα αυτού του αστικού πληθυσμού είναι πολύ φτωχά. Ο Mike Davis, συγγραφέας και κοινωνικός ακτιβιστής, απαριθμεί αυτές τις τάσεις στο νέο βιβλίο "ο πλανήτης των φτωχών". Έδωσε συνέντευξη στη Lee Sustar για τις οικονομικές, κοινωνικές, πολιτικές και περιβαλλοντικές συνέπειες της ολοένα και αυξανόμενης φτώχειας.

Από την πολιτική ατζέντα έχει αποκλειστεί η συζήτηση για την αύξηση της φτώχειας. Γιατί;
Ομολογώ ότι έχω εκπλαγεί από την σιωπή που ακολούθησε τη δημοσίευση της έκθεσης των Ηνωμένων Εθνών "η πρόκληση της φτώχειας" πριν τρία χρόνια. Εκτός της μελέτης της αστικής φτώχειας σε μια παγκόσμια κλίμακα, οι ερευνητές των Η.Ε μας δίνουν έναν συγκεντρωτικό ισολογισμό της ζημίας που γίνεται τα τελευταία 30 χρόνια διαρθρωτικών προγραμμάτων προσαρμογής, χρέους και ιδιωτικοποίησης.

Υποθέτω αυτά ακριβώς τα νέα είναι που οι μαζορέτες της Παγκόσμιας Τράπεζας και της Ουάσιγκτον δεν θέλουν να ακούν. Η εξαίρεση, φυσικά, είναι το Πεντάγωνο. Το ότι οι αυθεντίες του Εθνικού Συμβουλίου Ασφαλείας αγνοούν την παγκόσμια φτώχεια έρχεται σε αντίθεση με το άπληστο ενδιαφέρον που επιδεικνύουν κάποιοι στο Στρατιωτικό Πολεμικό Κολλέγιο και στο 'Εργαστήριο Ναυτικού Πολέμου οι οποίοι διαθέτουν έναν πιο πραγματιστικό τρόπο σκέψης.

Οι στρατιωτικοί αρμόδιοι κατέχουν την επώδυνη γνώση ότι ενώ οι έξυπνες βόμβες τους είναι εξαιρετικά ικανές να καταστρέφουν ιεραρχικές πόλεις όπως το Βελιγράδι, με τις συγκεντρωτικές υποδομές και τις βιομηχανικές ζώνες, τα αμερικανικά όπλα υψηλής τεχνολογίας δυσκολεύονται να ελέγξουν μη αναπτυγμένες και οικονομικά φτωχές πόλεις όπως το Mogadishu στη Σομαλία, και η πόλη Sadr στην ιρακινή πρωτεύουσα της Βαγδάτης.

Οι μεγάλες φτωχογειτονιές των πόλεων του τρίτου κόσμου εξουδετερώνουν ένα μεγάλο μέρος του οπλοστασίου της Ουάσιγκτον. Έπειτα απο προσεκτική ανάλυση αυτού του προβλήματος, η στρατιωτική ηγεσία χρησιμοποιεί μια διαφορετική γεωπολιτική αντιμετώπιση, από το υπόλοιπο της κυβέρνησης Μπους. Αντί μιας τρομοκρατικής συνωμοσίας ή ενός άξονα του κακού, οι στρατιωτικοί αρμόδιοι εστιάζουν στην προτεραιότητα του γεωγραφικού χώρου, τις ίδιες τις φτωχογειτονιές. Ο «εχθρός», τον οποίο το Πεντάγωνο αντιλαμβάνεται ως μια σειρά πιθανών αντιπάλων, από τις συμμορίες των δρόμων και τις ριζοσπαστικές οργανώσεις ως τις εθνικιστικές παραστρατιωτικές ομάδες, είναι λιγότερο σημαντικός από αυτόν τον λαβύρινθο.

Κάνετε μια διάκριση στο βιβλίο σας μεταξύ της αστικοποίησης λόγω της εκβιομηχάνισης του 19ου και 20ού αιώνα και της αστικοποίησης που προωθείται από τα προγράμματα διαρθρωτικής προσαρμογής στον τρίτο κόσμο σήμερα.
Στον 19ο αιώνα η κλασσική κοινωνική θεωρία εστίασε στις μεγάλες βιομηχανικές πόλεις όπως το Μάντσεστερ, το Βερολίνο και το Σικάγο ως το μέλλον που θα έρθει. Πράγματι, κινεζικές πόλεις -τα προϊόντα της μέγιστης αστικο-βιομηχανικής επανάστασης στην ιστορία-ακόμα χωρούν σε αυτό το πρότυπο όπως το φαντάστηκαν ο Marx και ο Weber.

Αλλά οι περισσότερες πόλεις του τρίτου κόσμου έχουν περισσότερα κοινά με το βικτοριανό Δουβλίνο και τη Νάπολη, με τις τεράστιες συγκεντρώσεις φτώχειας και έλλειψης σύγχρονης βιομηχανίας. Η αστική ανάπτυξη έχει πλέον αποσυνδεθεί από την εκβιομηχάνιση, ακόμη και από την οικονομική ανάπτυξη αυτή καθ' εαυτήν.

Οι παράγοντες που διώχνουν τους ανθρώπους από την επαρχία, δρουν τώρα ανεξάρτητα από παράγοντες που τους προσελκύουν, όπως η ύπαρξη θέσεων εργασίας, προκειμένου να εξασφαλίσουν μια συνεχή έκρηξη του αστικού πληθυσμού. Επιπλέον, εκτός της Κίνας, οι πρώην βιομηχανικές μητροπόλεις του νότου -συμπεριλαμβανομένης της Βομβάης, του Γιοχάνεσμπουργκ, του Σαο Πάολο και του Μπουένος Άιρες- έχουν υποστεί μεγάλες αποβιομηχανοποιήσεις κατά τη διάρκεια των τελευταίων 20 ετών. Η θεωρία του «εκσυγχρονισμού» κατά συνέπεια έχει καταρρεύσει. Αυτό έχει σημαντικές επιπτώσεις στις επαναστατικές θεωρίες και την πρακτική τους. Πουθενά στα μαρξιστικά κείμενα -ούτε καν στις οραματιστικές σελίδες του Κεφαλαίου- δεν αναμένονταν η ύπαρξη του σημερινού άτυπου προλεταριάτου: μια παγκόσμια κοινωνική τάξη ενός δισεκατομμυρίου ανθρώπων ριζικά και μόνιμα αποκομμένων από την επίσημη παγκόσμια οικονομία.

Ποια είναι τα κοινά χαρακτηριστικά γνωρίσματα της αστικοποίηση στην Κίνα και, στο άλλο άκρο, την Αφρική;
Καταρχήν, είναι σημαντικό να αποβάλουμε την ιδέα ότι οι πόλεις έχουν αυξηθεί γραμμικά ή προς μια μόνο κατεύθυνση. Οι σημερινές φτωχογειτονιές στις περισσότερες περιπτώσεις είναι το αποτέλεσμα, όχι μιας αργής, αυξητικής συσσώρευσης των φτωχών, αλλά ενός μεγάλου "big bang" που εμφανίστηκε με το χρέος και τη διαρθρωτική προσαρμογή προς το τέλος της δεκαετίας του '70 και της δεκαετίας του '80. Οι τεράστιες μετακινήσεις από την επαρχία αντιμετώπισαν τις ολοένα συρρικνούμενες κοινωνικές επενδύσεις στις αστικές υποδομές και τις δημόσιες υπηρεσίες.

Οι νέοι φτωχοί των πόλεων αφέθηκαν να αυτοσχεδιάσουν τα δικά τους σπίτια και τις δικές τους στρατηγικές εύρεσης οικονομικών πόρων. Η ευστροφία τους κίνησε πράγματι τα βουνά, αλλά μόνο για μια περιορισμένη περίοδο.

Τώρα σε όλον τον κόσμο υπάρχουν τρανές αποδείξεις ότι τα σύνορα του ελεύθερου ή σχεδόν ελεύθερου κόσμου που θα μπορούσε να καταληφθεί έχουν κλείσει, και η άτυπη οικονομία είναι επιβαρυμένη με πάρα πολλούς φτωχούς ανθρώπους που ανταγωνίζονται για τις ίδιες θέσεις επιβίωσης. Στην Αφρική ειδικά, αυτό το «θαύμα» της αστικοποίησης όλο και περισσότερο μοιάζει με την προσπάθεια επιβίωσης σε ένα στρατόπεδο συγκέντρωσης, παρά με οποιοδήποτε ρομαντικό όραμα των ηρωικών καταληψιών και των μικρο-επιχειρηματιών.

Η Κίνα είναι μια εξαίρεση, όπου το κράτος συνεχίζει να χτίζει τα εκατομμύρια των κατοικιών. Βέβαια οι παροχές καθυστερούν πολύ έναντι της ζήτησης, και η ανισότητα έχει αυξηθεί γρηγορότερα στην αστική Κίνα από οπουδήποτε αλλού κατά τη διάρκεια της τελευταίας δεκαετίας.

Οι φτωχογειτονιές, για παράδειγμα, έχουν επιστρέψει σε μια γιγαντιαία κλίμακα. Οι παραδοσιακοί κάτοικοι των πόλεων απομακρύνονται από τις παλαιές γειτονιές τους, ειδικά στο Πεκίνο, παραχωρώντας τη θέση τους σε ξένα επιδοτούμενα προγράμματα για την ανέγερση πολυτελών κατοικιών. Εν τω μεταξύ, οι μετανάστες από την ύπαιθρο -ένας γιγαντιαίος περιφερειακός αδικημένος πληθυσμός τουλάχιστον 100 εκατομμύριων ανθρώπων- στοιβάζεται σε βρώμικες περιοχές στα περίχωρα κάθε πόλης. Είναι, μαζί με τις φτωχές οικογένειες αγροτών, τα σημαντικότερα θύματα της στροφής της Κίνας προς τον καπιταλισμό.

Γράφετε για τις τεράστιες περιβαλλοντικές επιπτώσεις αυτών των τάσεων.
Οι πόλεις φαίνονται ως λύση στην παγκόσμια περιβαλλοντική κρίση. Από τον Patrick Geddes ως την Jane Jacobs, οι θεωρητικοί της αστικοποίησης σωστά έχουν υπογραμμίσει ότι η πόλη, και όχι το μικρό αγρόκτημα, είναι η τελευταία κιβωτός μας: ενδεχομένως το αποδοτικότερο σύστημα για την ανακύκλωση ενέργειας και ύλης μεταξύ του ανθρώπου και της γης.

Επιπλέον, μόνο η πόλη -μέσω της δημιουργίας δημόσιων χώρων και αγαθών κοινής οφέλειας- μπορεί να τετραγωνίσει τον κύκλο της περιβαλλοντολογικής διατήρησης και ενός παγκόσμιου υψηλού βιοτικού επιπέδου. Αλλά παραδόξως η αστικοποίηση, τόσο στις πλούσιες όσο και τις φτωχές χώρες, καταστρέφει τις ίδιες τις προϋποθέσεις αστικοποίησης.

Στις ΗΠΑ, τα ολοένα αυξανόμενα περιβαλλοντικά "αποτυπώματα" των πλούσιων προαστίων-αυτών που είναι αφιερωμένα στο life style τύπου Hummer και McMansion-κάνουν τα Levittowns του '50 να μοιάζουν με οικολογικές ουτοπίες.

Στις φτωχές χώρες, εν τω μεταξύ, η αύξηση της αστικοποίησης κατακλύζει τους αποχετευτικούς σωλήνες και τους ανοιχτούς χώρους που αποτελούν τις θεμελιώδεις περιβαλλοντικές υποδομές των πόλεων. Οι στάθμες νερού μειώνονται, τα τοξικά λύματα μολύνουν κάθε πτυχή της καθημερινής ζωής, και στην καθημερινή αναζήτηση στέγης, οι φτωχοί άνθρωποι χτίζουν σε ασταθείς βουνοπλαγιές ή κατά μήκος των μολυσμένων ποταμών. Στην Ινδία για παράδειγμα εκατοντάδες χιλιάδες ανθρώπων κοιμούνται ελάχιστα μέτρα από σιδηροδρομικές γραμμές.

Η φτώχεια αυξάνει συνεχώς τους αστικούς κινδύνους και μαζί με τις κλιματικές αλλαγές, υπόσχεται έναν κόσμο όπου όλη η πρόοδος σχετικά με την επίτευξη ανάπτυξης και στόχων δημόσιας υγείας θα αναλωθεί στις ολοένα-αυξανόμενες δαπάνες για αντιπλημμυρικά και αντισεισμικά έργα, καθώς και για τις επιδημίες.

Πώς οι τρώγλες των δυτικών χωρών -συμπεριλαμβανομένων και των ΗΠΑ- χωράνε σ' αυτήν την εικόνα;
Ο αστικός τρίτος κόσμος είναι εδώ. Εκτός από την παραδοσιακή παρακμή της γειτονιάς και των παλιών προαστίων, οι νοτιοδυτικές ΗΠΑ δημιουργούν άτυπες εγκαταστάσεις που είναι ουσιαστικά ίδιες με εκείνες των προαστίων των λατινοαμερικάνικων πόλεων.

Σε μικρή απόσταση από τις πολυτελείς κατοικίες στο Palm της Καλιφόρνιας, για παράδειγμα, θα βρείτε τις φτωχογειτονιές, σε ινδιάνικες περιοχές, στις οποίες κατοικούν χιλιάδες αγρότες. Οι φτωχοί καταυλισμοί του Χουάρεθ έχουν τώρα το αντίγραφό τους στο Ρίο Μπράβο από τη μεριά του Τέξας. Η δυτική Ευρώπη έχει επίσης τριτοκοσμικές φτωχογειτονιές (τα αποκαλούμενα clandestinos), ιδιαίτερα στα περίχωρα των πόλεων όπως της Λισσαβόνα και της Νάπολης. Η χειρότερη φτωχογειτονιά στην Ευρώπη, είναι πιθανώς η «Καμπότζη» στη Σόφια της Βουλγαρία όπου 35.000 Ρομά ζουν όπως οι Ντάλιτς στην Ινδία.

Αλλά η τρομακτικότερη κατάσταση είναι στην πρώην ΕΣΣΔ, όπου οι φτωχογειτονιές έχουν πολλαπλασιαστεί γρηγορότερα και από τους εκατομμυριούχους. Από το 1989, πολλές από τις βασικότερες αστικές υπηρεσίες (όπως η θέρμανση) καθώς επίσης και οι υπηρεσίες αναψυχής και ο πολιτισμός έχουν καταρρεύσει, αφήνοντας τους ηλικιωμένους να παγώνουν μέχρι θανάτου το χειμώνα. Στη Μόσχα, μεγάλοι πληθυσμοί, κυρίως ξένοι μετανάστες χωρίς χαρτιά ή εθνικές μειονότητες, καταλαμβάνουν εγκαταλειμμένα εργοστάσια και σπίτια, ενώ μοχθούν στα κάτεργα της οικονομίας που είναι το καμάρι της νέας τάξης πραγμάτων. Ο Γκόργκυ πρέπει να στριφογυρίζει τον τάφο του.

Μερικοί άνθρωποι βλέπουν στο βιβλίο σας στοιχεία της νέας δημοφιλούς τάξης - του πλήθους όπως περιγράφεται από τους Michael Hardt και Antonio Negri – η οποία έχει συντρίψει, εάν δεν έχει ενσωματώσει, την εργατική τάξη.
Δεν το βλέπω έτσι. Ας θυμηθούμε το κομμουνιστικό μανιφέστο για μια στιγμή. Ο Marx και ο Engels υποστήριξαν ότι το προλεταριάτο των εργοστασίων ήταν μια επαναστατική τάξη λόγω δύο βασικών ζητημάτων. Κατ' αρχήν, επειδή "οι εργάτες δεν είχαν να χάσουν τίποτα πέρα από τις αλυσίδες τους", δηλαδή δεν είχαν κανένα λόγο να υπερασπίζονται την ιδιωτική ιδιοκτησία. Και δεύτερον, επειδή η θέση του προλεταριάτου στη βιομηχανική παραγωγή παρείχε ιδανικές συνθήκες -γεγονός που δεν ισχύει για καμία προηγούμενη ομάδα- για την αυτοοργάνωση, την επιστήμη και τον πολιτισμό. Το σημερινό άτυπο προλεταριάτο επίσης δεν έχει τίποτα να χάσει, αλλά έχει αποκοπεί από την κοινωνική παραγωγή (τουλάχιστον όπως την εννοούσε ο Marx), και σε πολλές περιπτώσεις από τον παραδοσιακό πολιτισμό και την κοινωνική αλληλεγγύη. Ζώντας στα περίχωρα των φτωχογειτονιών, αποκομμένο από την επίσημη απασχόληση, και εξορισμένο από τον παραδοσιακό δημόσιο χώρο, το προλεταριάτο ψάχνει για ενότητα και κοινωνική συνοχή.

Πράγματι, ό,τι βλέπετε είναι σήμερα μια απέραντη πειραματική διαδικασία, στην οποία οι νέοι κάτοικοι των φτωχών συνοικιών -μερικές φορές συμμαχώντας με την παραδοσιακή εργατική τάξη, αλλά συχνά όχι- επιδιώκουν ριζικές λύσεις στην απομόνωσή τους. Όπου υπάρχει κάποια κινητικότητα της παραδοσιακής εργατικής τάξης σε συνεργασία με το φτωχό προλεταριάτο, το αποτέλεσμα είναι η συχνά η επανεφεύρεση της αριστεράς.

Οι φτωχοί κάτοικοι των πόλεων ανακαλύπτουν ότι ο θεός του χάους είναι με την πλευρά τους: ότι μπορούν να αποκλείσουν, να εμποδίσουν και να πολιορκήσουν την οικονομία της «επίσημης» πόλης των μεσαίων τάξεων. Η κινητοποίησή τους και η διασάλευση των δημόσιων υπηρεσιών της πόλης καθώς και των προμηθειών με πρακτικές σχεδόν αντάρτικες μπορούν να αντισταθμίσουν την απώλεια δύναμης στη διαδικασία παραγωγής.

Αλλά πολύ συχνά, η άτυπη οικονομία πηγαίνει χέρι-χέρι με τον ανταγωνισμό, ο οποίος και οδηγεί στην κατηγοριοποίηση των φτωχών και τον έλεγχό τους από αφεντικά, προστάτες και νταβατζήδες. Ένα τρανταχτό και τραγικό παράδειγμα είναι η Βομβάη. Πριν είκοσι πέντε χρόνια, όταν ακόμα η βιομηχανία κλωστοϋφαντουργίας ήταν πολύ ανεπτυγμένη, στη Βομβάη δραστηριοποιούνταν ισχυρά αριστερά συνδικάτα. Οι θρησκευτικές διαφορές (ινδοί εναντίον μουσουλμάνων ή οι Maratha εναντίον των Tamil) έρχονταν σε δεύτερη μοίρα σε σχέση με την εργατική αλληλεγγύη των συνδικάτων. Αλλά μετά από το κλείσιμο των εργοστασίων, το φτωχό προλεταριάτο διασπάστηκε από τις θρησκευτικές διαφορές. Ως αποτέλεσμα ακολούθησαν ταραχές, σφαγές και φαινομενικά ανεπανόρθωτες διασπάσεις. Σκέφτομαι, επομένως, ότι οι φυγόκεντρες δυνάμεις μέσα στην εργατική τάξη είναι συνολικά μεγαλύτερες από τον ανταγωνισμό της αγοράς εργασίας μέσα στη βιομηχανική εργατική τάξη. Αλλά ολόκληρη η ιστορία του εργατικού κινήματος των τελευταίων δύο αιώνων είχε να κάνει με το ξεπέρασμα των υποθετικά αξεπέραστων διαφορών. Εν τω μεταξύ, δεν έχει και μεγάλη αξία- για να ακολουθήσουμε τους Hardt και Negri- το να προσπαθούμε να βγάζουμε μεταφυσικά κουνέλια από τα καπέλα των φιλοσόφων.

Η μέθοδος του Marx ήταν να αρχίσει με μια περιπτωσιακή (επαγωγική) μελέτη συγκεκριμένων καταστάσεων πριν φτάσει σε μια κατασκευασμένη έννοια του γενικού. Και σαφώς, αυτό που απαιτείται τώρα είναι πρακτικές μελέτες της πολιτικής των φτωχών κατοίκων των πόλεων στη μεγάλη ποικιλομορφία τους -από τα νέα επαναστατικά κινήματα του Καράκας μέχρι τους θρησκευτικούς ανταγωνισμούς στο Καράτσι ή τη Βαγδάτη.

Αλλά θα ήταν λανθασμένο να κάνει κανείς τέτοιες συγκριτικές μελέτες, χωρίς να αναγνωρίσει ότι πολλές φαινομενικά περιχαρακωμένες συγκρούσεις και ταυτότητες είναι πιθανώς μεταβατικές.

Ο «πόλεμος των πολιτισμών» που οι νεο-ιμπεριαλιστές θεωρούν ότι είναι το σημερινό καθήκον των λευκών είναι φυσικά μια αυταπάτη. Στο πραγματικό υπόβαθρο της σύγχρονης ιστορίας παραμένουν οι δομικές αντιφάσεις του κεφαλαίου, το οποίο δεν μπορεί να δημιουργήσει θέσεις εργασίας, σπίτια ή μέλλον για τον αστικό πληθυσμό της γης.

Σημειώσεις

923 εκατομμύρια ανθρώπων ζουν σήμερα σε παραγκουπόλεις αριθμός που αντιστοιχεί στο 31.6% του παγκόσμιου αστικού πληθυσμού.

Το 43% του αστικού πληθυσμού των αναπτυσσόμενων χωρών ζει σήμερα σε επισφαλείς παραγκουπόλεις (precarity slums) ή αλλιως squatter cities ενώ το αντίστοιχο ποσοστό στις αναπτυγμένες χώρες είναι 6%, σύμφωνα με το Πρόγραμμα των Ηνωμένων Εθνών για τη Στέγαση. Μέχρι το 2050 ο ΟΗΕ εκτιμά πως ο παγκόσμιος πληθυσμός θα αγγίξει τα εννιά δισεκατομμύρια, από τα οποία περίπου τα έξι εκατομμύρια θα ζουν σε πόλεις και τα 3,5 σε ανθυγιεινές παραγκουπόλεις, χωρίς ηλεκτρικό ρεύμα , νερό και δίχως εγκαταστάσεις υγιεινής.

Η Βομβάη με 10 εκατ. ή και περισσότερους άπορους, καταληψίες γης και φτωχούς κατέχει την πρώτη θέση ανάμεσα στις μητροπολιτικές περιοχές με παραγκουπόλεις. Ακολουθούν η Πόλη του Μεξικό και η Ντάκα με περίπου 9 εκατ. κατοίκους η κάθε μια να ζουν σε παραγκουπόλεις και έπειτα το Λάγος, το Κάιρο, το Καράτσι η Κινσάσα-Μπραζαβίλ, το Σάο Πάολο, η Σανγκάη και το Δελχί με περίπου 6 εως 8 εκατ. φτωχούς κατοίκους.

Την περίοδο μεταξύ 1990 και 2001 ο πληθυσμός που μένει σε παραγκουπόλεις (slums) αυξήθηκε κατά 220 εκατομμύρια. Η αλματώδης αύξηση συνεχίζεται και από το 2001 έως το 2006 αυξήθηκε άλλα 200 εκατομμύρια (85% συνολική αύξηση). Την μεγαλύτερη αύξηση παραγκουπόλεων την είχαν η νότια και ανατολική Ασία. Οι μεγαλύτερες αυξήσεις ήταν στην Κίνα, την Ινδία και την Νιγηρία.

Πηγή: http://www.blackout.gr/keimena/74#